

ILK BOLALIK DAVRI PSIXOLOGIYASI

*Andijon davlat pedagogika instituti filalogiya fakulteti o`zbek tili va adabiyoti yo`nalishi 102-guruh talabasi Tojimatova Feruzaxon Ikromjon qizi.
Andijon davlat pedagogika instituti "Pedagogika va psixologiya" kaferdrasi v/b dotsenti psixologiya fanlari doktori Vahobova O`g`ilxon Tolibjonovna*

ANNOTATSIYA

Ilk bolalik davri psixologiyasi – bu 0 yoshdan 3 yoshgacha bo‘lgan bolalarning ruhiy rivojlanishini o‘rganuvchi psixologiya sohasi hisoblanadi. Ushbu davrda bolaning shaxs sifatida shakllanishi, hissiy va aqliy rivojlanishining asoslari yaratiladi. Tashqi muhit, ota-onalar bilan bo‘lgan munosabat, o‘yin faoliyati hamda nutqning rivojlanishi bola psixologiyasining markaziy yo‘nalishlaridandir. Ilk bolalik davrida bolaning harakatlanish qobiliyatlari, sezgi organlari, emotsional holatlari va ijtimoiy ko‘nikmalari shakllanadi. Shu sababli bu davrni to‘g‘ri tushunish va uni ilmiy asosda o‘rganish bola tarbiyasida muhim o‘rin tutadi. Mazkur fan, pedagoglar, psixologlar va ota-onalarga bolalar bilan samarali muloqot qilish hamda ularning sog‘lom ruhiy rivojlanishini ta’minlashda amaliy yordam beradi.

Annotation

Early childhood psychology is the field of psychology that studies the mental development of children aged 0 to 3 years. During this period, the foundations of the formation, emotional and mental development of the child as a person are created. The external environment, the relationship with parents, play activities and the development of speech are among the central areas of child psychology. In early childhood, the child's motor skills, sensory organs, emotional states and social skills are formed. Therefore, the correct understanding of this period and its study on a scientific basis plays an important role in the upbringing of a child. This science provides practical assistance to educators, psychologists and parents to effectively communicate with children and ensure their healthy mental development.

Аннотация

Психология раннего детства-это раздел психологии, изучающий психическое развитие детей в возрасте от 0 до 3 лет. В этот период закладываются основы становления ребенка как личности, его эмоционального и психического развития. Внешняя среда, взаимоотношения с родителями, игровая деятельность, развитие речи-вот некоторые из центральных направлений детской психологии. В раннем детстве у ребенка формируются двигательные навыки, органы чувств, эмоциональные состояния и социальные навыки. Поэтому правильное понимание этого периода и научное его изучение занимает важное место в воспитании ребенка. Данная наука оказывает

педагогам, психологам и родителям практическую помощь в эффективном общении с детьми и обеспечении их здорового психического развития.

KALIT SO‘ZLAR: İlk bolalik, bolalar psixologiyasi, ruhiy rivojlanish, emotsional o‘shish, nutq rivojlanishi, o‘yin faoliyati, ijtimoiy moslashuv, ota-ona va bola munosabati, shaxs shakllanishi, erta yoshdagi tarbiya.

Keywords: early childhood, child psychology, mental development, emotional growth, speech development, game activity, social adaptation, parent-child attitude, personality formation, early age education.

Ключевые слова: раннее детство, детская психология, психическое развитие, эмоциональный рост, речевое развитие, игровая деятельность, социальная адаптация, родительско-детское отношение, формирование личности, дошкольное воспитание.

Jismoniy o‘shish va rivojlanish: Ushbu bosqichda miyada, ayniqsa frontal loblarda, asab tolalarining sezilarli sinaptik o‘shishi va miyelinatsiya hosil bo‘lishi kuzatiladi. Masalan, 2 yoshdan 6 yoshgacha bo‘lgan davrda miya (inson rivojlanishining keyingi bosqichlariga qaraganda) ko‘proq rivojlanadi^[3]. Miyaning o‘shishi kognitiv qobiliyatlarning o‘shishi bilan birga kechadi. Taxminan, besh yoshlarda (yoki undan ertaroq ham) bolalar ravon gapira boshlaydilar va qo‘llarini, ko‘zlarini ongli ravishda boshqara oladilar. Bolalarning jismoniy o‘shishi quyidagi fiziologik qoida bo‘yicha rivojlanib boradi: katta muskullar kichik muskullardan oldin rivojlanadi. Katta muskullar yurish, yugurish va boshqa jismoniy faoliyat uchun ishlatiladi. Bu qo‘pol motorli ko‘nikmalar deb nomlanadi. Kichik muskullar nozik vosita qobiliyatlari uchun ishlatiladi, masalan, narsalarni olish, yozish, chizish, otish va ushlash kabi.

Kognitiv o‘shish va rivojlanish:

Jan Piaget tomonidan operatsiyadan oldingi bosqich deb ataladigan bu bosqichda bola qayta-qayta „Nima uchun?“ deb so‘raydi va bu bola bilan munosabatlarni o‘rnatishga yordam beradi. Bola hali mavhum fikrlash operatsiyalarini bajara olmaydi. Bola nima haqida gapirilayotganini ko‘ra olishi kerak, chunki ular mantiq, xiyonat, tafakkur va hokazo tushunchalarni tushunmaydi. Bu ular tom ma’noda o‘ylashlarini anglatadi: agar bolaga „qorong‘u tushmoqda“ deb uxlash kerakligi aytilsa, ular qanday qilib tun (so‘zma-so‘z) osmondan tushishini so‘rashadi. Shuningdek, ular har bir ob’ektda insoniy xususiyatlarni ko‘radilar va yana egosentrizmni ham namoyon qiladilar (egoizm bilan adashtirmaslik kerak!). Tadqiqotlarga ko‘ra, ular boshqa odamning e’tiqodi borligini tushunmaydilar va bu yoshdagi bolalar o‘zlari xayol qilgan narsalarni hamma o‘ylaydi deb tasavvur qiladilar. Bu davrdagi bolalarda idrok etishning diqqat markazida bo‘lish masalasi ham mavjuddir.

Ijtimoiy-emotsional o‘shish va rivojlanish:

Hissiy rivojlanish ifodalar, bogʻlanish va shaxsiyat kabi atamalarni oʻz ichiga oladi^[6]. Bolalar qorongʻulikdan va yirtqich hayvonlardan qoʻrqishadi, taxminan uch yoshga toʻlganlarida ular oʻgʻil yoki qiz ekanliklarini payqashadi va shunday harakat qilishni boshlaydilar. Oʻgʻil bolalar odatda koʻproq tajovuzkor boʻlsa, qizlar koʻproq mehribonlik koʻrsatadi. Ushbu bosqichda individual farqlar sezilarli boʻladi.

Onaning etnik kelib chiqishi, taʼlim darajasi, farzand koʻrgan yoshi va hatto nechta uka-singillari borligi, shuningdek, qashshoqlik, jazo, tushkunlik va yolgʻiz ona boʻlish kabi omillar bolaning oʻzini tutishi bilan bogʻliq vaziyatlarga juda katta taʼsir oʻtkazadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aminov. N.(2019).Bola psixalogiya asoslari.Toshkent:”Fan va texnologiya”nashriyoti.
2. Zokirova.M.(2021).Psixalogiya:Ilk yosh davrida rivojlanish xususiyatlari.Toshkent:O`zMU nashriyoti
3. Vygotskiy.L.S(2003).Bolalarning psixik rivojlanishi.Moskva:Pedagogika.
4. Mahkamova.D.(2020).Ruhiy rivojlanishning ilk bosqichlari.Toshkent:”Yangi asr avlodi”.